

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/236302,Tomasz-Bereza-Premier-panstwowiec-Wincenty-Witos-18741945.html>

27.02.2026, 00:00

Tomasz Bereza: Premier państwowiec. Wincenty Witos (1874–1945)

W 1903 r. Stronnictwo Ludowe zostało przekształcone w Polskie Stronnictwo Ludowe, a dwudziestodziewięcioletni Wincenty Witos znalazł się w jego Radzie Naczelnej. Kolejne lata, dzięki zaangażowaniu w życie publiczne, przyniosły mu awans do grona liderów polskiego ruchu ludowego.

[Ruch ludowy Wincenty Witos](#)

21.01.2026

Wincenty Witos niesiony przez uczestników obchodów z okazji jego 25-lecia pracy parlamentarnej, Wierchosławice, 30 IV 1933 r. (fot. NAC)

Dzieciństwo Wincentego Witosa, najstarszego z dzieci Wojciecha i Katarzyny ze Sroków, upłynęło w sposób typowy dla potomstwa małych rolnych galicyjskich chłopów. Priorytetem była pomoc w gospodarstwie. Do szkoły poszedł w wieku dziesięciu lat i uczęszczał do niej zaledwie „trzy zimy”. Jego wybitne zdolności i ciekawość świata dostrzegli nauczyciele, ale i rówieśnicy. Z uwagi na sytuację materialną rodziny po ukończeniu szkoły elementarnej dalszej nauki nie mógł już kontynuować, wiedzę o świecie i umiejętności zdobywał poprzez samokształcenie.

Publicysta i działacz ruchu ludowego

W wieku siedemnastu lat zaczął czytać prasę ludową, a cztery lata później, w roku 1895, napisał pierwszy artykuł do „Przyjaciela Ludu”. Jego aktywność społeczna i polityczna wzmogła się po zakończeniu służby wojskowej. Wstąpił do Stronnictwa Ludowego, kontynuował działalność publicystyczną, kładąc w swoich artykułach nacisk na poprawę warunków egzystencji chłopów, rozwój świadomości oraz adekwatną reprezentację mieszkańców wsi we władzach lokalnych i krajowych. Dużą wagę przywiązywał do rozwoju oświaty, przypisując szkole rolę kreatora świadomości narodowej.

W 1903 r. Stronnictwo Ludowe zostało przekształcone w Polskie Stronnictwo Ludowe, a dwudziestodwuletni Wincenty Witos znalazł się w jego Radzie Naczelnej. Kolejne lata, dzięki zaangażowaniu w życie publiczne, przyniosły mu awans do grona liderów polskiego ruchu ludowego w Galicji. W 1905 r. Witos został radnym rady powiatu tarnowskiego, w 1908 – posłem na Sejm Krajowy we Lwowie, a w 1911 – posłem do wiedeńskiej Rady Państwa. Jednocześnie, od kwietnia 1908 r. pełnił funkcję wójta Wierzchosławic. To ostatnie stanowisko zajmował nieprzerwanie przez 23 lata. Szybka kariera nie sprawiła, że spoczął na laurach. Przez cały ten okres Witos samodzielnie poszerzał wiedzę, wnikliwie obserwował i analizował wydarzenia rozgrywające się tak w kraju, jak i na arenie międzynarodowej. W grudniu 1913 r., po rozłamie w PSL, współtworzył Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast”, które jeszcze mocniej akcentowało sprawę odbudowy polskiej państwowości.

Po wybuchu I wojny światowej PSL-Piast poparło ideę tworzenia Legionów Polskich u boku armii austriackiej, a Witos znalazł się w Naczelnym Komitecie Narodowym, który był polityczną nadbudową tego załączka polskiej armii. Osobiście doświadczał też uciążliwości związanych z wojną – jako wójt Wierzchosławic przeciwstawiał się brutalności i rekwizycjom dokonywanym przez obie walczące strony. Zaangażowanie w rozwiązywanie spraw lokalnych nie umniejszało aktywności Witos dla sprawy narodowej. Rozpoznając stanowiska różnych partii i środowisk w sprawie sojuszy, zwrócił uwagę na siły orientujące się na ententę, m.in. Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne. Witos i PSL-Piast zaczęli stopniowo odchodzić od koncepcji odbudowy polskiej państwowości w oparciu o monarchię habsburską. Gdy 9 lutego 1918 r. traktatem brzeskim państwa centralne oddały Chełmszczyznę i część Podlasia Ukrainskiej Republice Ludowej, Witos akt ten określił mianem „czwartego rozbioru Polski”. Osiem miesięcy później, w październiku 1918 r. rozpoczął się rozpad Austro-Węgier.

28 października 1918 r. w Krakowie utworzono Polską Komisję Likwidacyjną, stanowiącą tymczasowy polski organ władzy cywilnej i wojskowej w Galicji. Witos został członkiem Prezydium PKL, a następnie jej przewodniczącym. Trzy tygodnie później powstał ponaddzielnicowy rząd Jędrzeja Moraczewskiego.

W Sejmie Ustawodawczym (1919–1922) zakres aktywności Witos był szeroki. Zabierał głos zarówno w sprawach dotyczących polityki zagranicznej, jak i w kwestii lichwy towarzyszącej sprzedaży trawy na łąkach. Wiele uwagi Witos poświęcał zagadnieniu reformy rolnej. Wynikało to nie tylko z racji jego pochodzenia i partyjnej przynależności, ale miało o wiele szerszy kontekst.

[Czytaj artykuł Tomasza Berezy *Premier państwowiec. Wincenty Witos \(1874–1945\)* na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)